

ביאורים

לאחר שהסביר המהר"ל שהשכל, בשונה מהנבואה, מסוגל לעסוק בדברים שמעבר להשגתו - הוא מכיר שגם בהשגה השכלית ישנם סייגים. בעבודת ה', גם כאשר אנו עוסקים בשכלנו בדברים נעלמים ונשגבים, חשוב שיהיה לנו קשר כלשהו אליהם. ישנם דברים כאלה שהם מעבר להשגתנו ועיסוק בהם לא יתרום לעבודת ה' שלנו. למשל, הפילוסופים עסקו במציאות אלוהים ורק הזיקו. הם הגיעו להבנות שגויות ויצרו ריחוק בין האדם לבורא. העיסוק במושגים האלוהיים דורש זהירות מרובה, והתפרצות אליהם בלי יראה וכבוד, פוגעת ביחס הבריאי שקיים באדם כלפי אלוהים. אפשר לראות ביטוי לזה בהלכות שיש עליהן איסור לדרוש אותן ברבים: מעשה מרכבה אין דורשים אפילו ליחיד, מעשה בראשית אין דורשים לשנים, וסוד עריות אין דורשים לשלשה. בימים הקרובים נעמיק מדוע הסתירו נושאים אלה.

הביטוי 'מרכבה' מורה על כך שיש דבר נעלה ונשגב אשר רוכב עלינו. כמו אדם הרוכב על הסוס, כך הקב"ה מנהיג את המציאות ומוביל אותה ליעדה. סוס אשר יעז לנסות להבין את מהותו של האדם הרוכב עליו, יגיע לעיוותים משמעותיים. הסוס, בהיותו סוס, לא מסוגל כלל להבין מהו אדם, מהן מחשבותיו ומגמותיו. אילו אכן ינסה להבין אותו, ייתכנו שתי אפשרויות - או שהוא יחליט שהאדם הוא יצור לא מובן, או שהוא יסביר את רצונותיו של האדם כרצונותיו של הסוס - שהרי אין לו בעולמו אלא מחשבתו הסוסית. כך גם אדם שינסה להבין את האלוהות יגיע לעיוותים במציאות - אפשרות אחת זו הכפירה של הפילוסופים שהגדירו שהאלוהות רחוקה מהמציאות; אלוהים כל-כך לא מובן כך שההסבר היחיד העולה על הדעת שהוא פשוט מנותק מהמציאות, והבריאה נוצרה לא מתוך בחירה מודעת. אפשרות שנייה זו העבודה זרה, שהפכה את האלוהות ליצור שגמי. משמעות נוספת של המרכבה היא כמו הנשמה - שהיא מחיה את האדם. הכפירה לאו העבודה זרה ויצרות ניתוק בין האדם לבורא, ופוגעות בניצור החיים של.

כדי לשמר את היחס הנכון לבורא יש צורך בהבדלה. ההבדלה יצרת קדושה, בכך שהיא מבדילה בין החול לבין הקודש. כאשר האדם מערב בין החול ובין הקודש, הקודש מתחלל, היחס בינו לבין החול מתעוות, ואין הוא מסוגל להנהיג ולהחיות את עולם החול. לעומת זאת, כאשר אדם מבין שהקדושה נעלית ובלתי מושגת, דווקא אז הקדושה מתחברת לעולם החול, מקומה כמנהיגה את המציאות נשמר, והיא מחיה ומפריחה את עולם החול. על כן, כאשר אדם עוסק במציאות הנבדלת של ה', עליו לעסוק בכך בינו לבין עצמו, בהתייחדות, בלא שיתוף ידיעות אלה ברשות הרבים. על כן, אין דורשים במרכבה ליחיד.

לעומת זאת, מעשה בראשית עוסק כבר במציאות העולם הזה - בבריאה. כאן ישנה אפשרות ללמוד דבר זה עם אדם נוסף, כעין הקב"ה שנותן ומעניק לבריאה. מאידך גיסא - כפי שנראה מחר - אסור ללמוד על כל עם שני אנשים. עדיין מדובר כאן בנושאים שורשיים ועמוקים השייכים למידת הדין' - מידת השמי, שקודמת לעולמנו המכונה 'עלמא דשיקרא'; הפער העצום בין הבריאה היסודית שברא ה' לבין עולמנו, עלול ליצור עיוותים בהבנת הבריאה שברא ה'.

הרחבות

שיעור פרטי בסודות התורה

אין דורשין בעריות לשלשה ולא במעשה בראשית לשנים ולא במרכבה ליחיד. המהר"ל מביא פירוש רעיוני להדרכת חז"ל שיש ללמוד לימודים אלה בקבוצות קטנות. הסבר אחר מופיע בדברי הרמב"ם: "ולמה אין מלמדין אותו לרבים, לפי שאין כל אדם יש לו דעת רחבה (=לא לכל אדם יש דעת רחבה) להשיג פירוש וביאור כל הדברים על בוריין" [רמב"ם הלכות יסודי התורה ד, יא]. מקצועות אלה בתורה - אין ללמד ברבים, כיוון שיש לבחור בקפידה את התלמידים הראויים שבכוחם להבין את עומק סודות התורה. כמו כן, בגלל העומק העיוני ודקות ההגדרות שנדרשים להבנת נושאים אלה, יש ללמדם בקבוצות קטנות, כדי שהרב יוכל להיות בטוח שכל תלמיד הצליח לרדת לעומק דעתו.

**לעילוי נשמת חיים מאיר אלתר בן נחום צבי הכהן ז"ל
להצלחת עדי יוסף בן אסתר איטה ורחל בת חווה ומשפחתם הי"ו**

ויברק ב' דחגיגה (יא.א): אין דורשין בעריות לשלשה ולא במעשה בראשית לשנים ולא במרכבה ליחיד. פרוש אלו שלשה דברים: הראשון, שהשם יתברך מציאותו מְבַדֵּל מִכָּל הַנִּמְצָאִים וְאֵין לוֹ הַשְּׁתַתְּפוּת עִמָּהֶם. השני, שהוא יתברך המציא שְׂאֵר הַנִּמְצָאִים. השלישי, שְׁהֵם מְסֻדְרִים מֵאֵתוֹ בְּסֹדֵר שְׁלֵהֶם. כי מה שְׁהַמְצִיא אוֹתָם, שֶׁהוּא הוֹצֵאתָם לַפֶּעַל, דָּבָר בְּפִנֵּי עֲצֻמוֹ, וְאֵלּוֹ זֶה שְׂסֻדֵר אוֹתָם כְּפִי מַה שְׁהֵם עֲלָיו, עֲנִין בְּפִנֵּי עֲצֻמוֹ, כִּי הַבְּנָיָה הַבּוֹנֵה בֵּית, מִתְחַלֵּה מְסֻדֵר אוֹתוֹ בְּשִׁכְלוֹ, וְאַחַר כֵּן מוֹצִיא אוֹתוֹ לַפֶּעַל. וְזֶה מַה שְׂאָמַר (תהילים נ.א): אֵל אֱלֹהִים ה' דָּבָר וַיִּקְרָא אָרֶץ, כִּי הֵשֶׁם הַמְיֻחָד הוּא שֵׁם הָעֶצֶם, מוֹרָה שֶׁהוּא נְבַדֵּל מִכָּל הַנִּמְצָאִים וְבוֹ מְקַיְמִים כָּל הַנִּמְצָאִים, וְשֵׁם אֱלֹהִים פּוֹעֵל הַנִּמְצָאִים כְּלָם, שֶׁהָרִי בְּכָל מַעֲשֵׂה בְּרָאשִׁית נֶאֱמַר: בְּרָא אֱלֹהִים, וְבִשְׁם אֵל סֻדֵר הַנִּמְצָאִים כְּלָם, כִּי בְּרִיאָתָם בְּדִין, וְסֻדֵר כָּל עֲנִינֵיהֶם בְּחֶסֶד, שֶׁזֶה הֵשֶׁם הוּא חֶסֶד. וְזֶה שְׂאָמַר: לֹא בְּמִרְכָּבָה לְיַחֲדִי, כִּי הַמְרְכָבָה מוֹרָה שֶׁהוּא יִתְבָּרַךְ נְבַדֵּל מִכָּל הַנִּמְצָאִים, כִּי כָּל רוֹכֵב בָּמָה שֶׁהוּא רוֹכֵב עָלָיו הוּא נְבַדֵּל מִן אֲשֶׁר רוֹכֵב עָלָיו. וְכָל עֲנִין הַמְרְכָבָה, הַהֲשָׂגָה הַמּוֹרָה עַל שֶׁהוּא יִתְבָּרַךְ נְבַדֵּל מִכָּל הַנִּמְצָאִים, וְאִיךָ הוּא רוֹכֵב עֲלֵיהֶם וּמְנַהֵיג. כִּי בָּזֶה שֶׁהוּא נְבַדֵּל מֵהֶם, מְנַהֵיג אוֹתָם, כְּמוֹ הַרוֹכֵב הַמְנַהֵיג אֲשֶׁר רוֹכֵב עָלָיו. וְכִמוֹ הַנְּשִׂמָה שֶׁבְּאֲדָם שֶׁהִיא נְבַדֵּל מִגּוּף הָאָדָם, וּבְמָה שֶׁהִיא נְבַדֵּל מִן הַגּוּף מְחִיָּה אוֹתוֹ וּמְנַהֵיגוֹ. וְכִמוֹ שֶׁזֶּאת הַשְּׂגָה מוֹרָה עַל שֶׁהוּא יִתְבָּרַךְ נְבַדֵּל מִזּוּלָתוֹ וְאֵין בּוֹ הַשְּׁתַתְּפוּת עִם זּוּלָתוֹ, וְכַעֲנִין זֶה תְּהִיָּה הַשְּׂגָה שְׂלָא תִּהְיֶה בַּהּ הַשְּׁתַתְּפוּת בְּזֹאת הַיְדִיעָה רַק לְעֲצֻמוֹ.

אָמְנָם מַעֲשֵׂה בְּרָאשִׁית, שֶׁרָצָה לוֹמַר שֶׁהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא הַמְצִיא הַמְצִיאוֹת וּבְאֵיזָה עֲנִין יִצְאוּ לַפֶּעַל וְנִמְצְאוּ, לְכָף אָמַר: עַד וְיִכְלוּ כְּבֹד אֱלֹהִים הַסֵּתֵר דָּבָר, שֶׁזֶה הוּא אֲשֶׁר הַמְצִיא אוֹתָם לַפֶּעַל, אֲבָל מִן וְיִכְלוּ וְאֵיךָ אֵינוֹ מְדַבֵּר בְּמָה שֶׁנִּמְצָאִים מֵאֵתוֹ יִתְבָּרַךְ, רַק מְדַבֵּר בְּמָה שֶׁנִּמְצָאוּ הַתּוֹלְדוֹת זֶה מִזֶּה, וְיִמְפְּנֵי שֶׁהַחֲכֵמָה שֶׁל מַעֲשֵׂה בְּרָאשִׁית, יִצְיָאתָם לַפֶּעַל, וְנִמְצָא הֵשֶׁם יִתְבָּרַךְ לְזוּלָתוֹ, שֶׁהָרִי הַמְצִיא אוֹתָם, וְכַעֲנִין זֶה מִתֵּר לְדַרְשׁ, שֶׁהַחֲכֵמָה מְגִיעַ אֵל זּוּלָתוֹ, לְכָף מִתֵּר לְדַרְשׁ לְיַחֲדִי.

אמרו חכמים בפרק שני של מסכת חגיגה: אין דורשים בעריות בשלושה, ולא במעשה בראשית בשנים ולא במרכבה ביחיד. דברים אלו מכוונים כנגד שלושה דברים: הראשון, שהקב"ה נבדל מכל הנמצאים בעולם, ואין דבר משותף בינו ובינם. השני, שהוא יתברך ברא את כל הנמצאים, והשלישי, שכל הנמצאים מסודרים 'לפי סדר וחוקיות שהוא קבע בעולם. העניין השני והעניין השלישי הם ענינים שונים. דוגמה להבנת ההבדל, כאשר בנאי בונה בית, בתחילה הוא מתכנן אותו בשכלו ואחר כך בונה אותו בפועל. זו הכוונה בפסוק בתהילים: א-ל אלוקים ה' דיבר ויקרא ארץ. בפסוק הזכירו שלושה שמות. השם המיוחד, הוא שם העצם המורה שהקב"ה נבדל מכל הנמצאים, ובו מקיימים כל הנמצאים. שם אלוקים, הוא השם שבו נבראו כל הנמצאים, שהרי בפרק א של ספר בראשית מוזכר רק שם אלוקים. והשם א-ל בו סודרו כל הברואים, כי נבראו במידת הדין וסודרו במידת החסד, והשם א-ל מורה על החסד. מה שאמרו שאין דורשים במרכבה ליחיד, כוונתם שהמרכבה מרמזת על היות הבורא נבדל מכל הברואים, כי הרוכב אינו זהה למי שהוא רוכב עליו, אלא הם שני נמצאים שונים. והו עניין המרכבה, להורות, שהוא יתברך אינו משותף עם הנבראים, אלא רוכב על הנמצאים ומנהיג אותם, כמו הרוכב על הבהמה שרוכב עליה ומנהיג אותה. ניתן לדמות זאת לנשמה המצויה באדם, שהיא אינה משותפת לצד החומרי שבאדם, ומכיון שהיא אינה משותפת איתו היא מחייה אותו ומנהיגה אותו. כשם ששם אלוקים מורה על שהוא יתברך נבדל לחלוטין משאר הנבראים ואין לו כל דבר משותף איתם, כך מורה שם זה על שהוא היודע את עצמו ואין ידיעתו מגיעה לאחרים. בזה אין דורשים כלל אפילו לא ליחיד.

אולם מעשה בראשית, שמשמעותו באיזה אופן הוציא הקב"ה את הנבראים אל הפועל, כבר אינו בכלל כבוד אלוקים הסתר דבר, כי רק עד ויכולו, שמדבר על הבורא המוציא את הנבראים לפועל בכלל הסתר דבר, אבל מויכולו ואילך, שמדובר על פעולת הבורא בבריאת דבר מדבר, אינו בכלל הסתר דבר ובוה מותר לדרוש ליחיד. במעשה בראשית התגלה הקב"ה לנברא שהוא בטוח חוץ ממנו, לכן בחוכמה זו ניתן לדרוש ליחיד, שמגלה את החכמה למי שחוץ ממנו.

מציאות הא-ל רחוקה מהשגה אנושית, בריאת העולם קרובה יותר להשגה האנושית, וסדרם בעולם קרוב עוד יותר